

N:o 64.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1903, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till bestridande af återstående kostnaden för utgifvande af en statistisk handbok öfver Sverige. (I. A.)

Under åberopande af bilagdt statsrådsprotokoll öfver finansärenden för den 13 mars 1903 har Kungl. Maj:t i en till Riksdagen samma dag aflåten proposition (n:o 65) föreslagit Riksdagen att, till bestridande af återstående kostnaden för utgifvande af en på svenska, engelska och franska språken affattad handbok öfver Sverige, dess näringar och samhällsförhållanden, på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af tjugusextusen kronor.

Beträffande detta ärende har statsrådet och chefen för finansdepartementet till berörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»I skrifvelse den 7 april 1898 anmälde Riksdagen, att Riksdagen, med bifall till ett inom Riksdagen väckt förslag, beslutit att, för utgifvande under sakkunnig ledning af en på svenska, engelska och franska språken affattad handbok öfver Sverige, dess näringar och samhällsförhållanden, på extra stat för år 1899 uppföra ett anslag af 30,000 kronor, att utgå med hälften, eller 15,000 kronor, under hvarterdera af åren 1899 och 1900.

I anledning af Riksdagens berörda skrifvelse afgåfvo kommerskollegium och statistiska centralbyrån, på grund af erhållen befallning, den 1 juni 1898 gemensamt underdånigt utlåtande, däri ämbetsverken anförde, att Riksdagen med sitt ifrågavarande beslut syntes hafva afsett att åstadkomma en statistisk handbok, genom hvilken en korrekt och i möjligaste mån mångsidig framställning om det nutida Sveriges näringar

och kulturförhållanden kunde blifva lätt tillgänglig för den stora allmänheten såväl i Sverige som i utlandet. En dylik handbok borde dessutom kunna vid världsutställningen i Paris år 1900 användas till utdelning åt lämpliga personer i och för främjande i allmänhet af kännedomen om Sverige och särskildt af landets kommersiella förbindelser. Då emellertid handboken borde utgifvas under officiell kontroll och statistiska centralbyråns boksamling i statistik och topografi vore den i sitt slag fullständigaste i landet, vid hvilket förhållande arbetet syntes komma att till stor del utföras med begagnande af berörda boksamling, höllo ämbetsverken före, att arbetet med handbokens utgifvande borde uppdragas åt statistiska centralbyrån. Beträffande storleken af de särskilda upplagorna, af hvilka den svenska icke borde öfverskrida 40 ark och de båda utländska icke 35 ark hvardera, allt för exemplar, ansågo ämbetsverken, att den svenska upplagan borde utgå i 2,500 exemplar, däraf 200 exemplar beräknades till gratisutdelning och återstoden till försäljning, samt de båda utländska upplagorna hvardera i 3,000 exemplar, däraf 100 exemplar af hvardera upplagan skulle försälas, 70 exemplar af hvardera upplagan inom Sverige utdelas gratis, 230 exemplar af den franska och 180 exemplar af den engelska upplagan användas till statistiska centralbyråns internationella utbyte m. m. samt återstoden utdelas dels vid förenämnda världsutställning genom dess kommissariat, dels ock i utlandet i öfrigt genom svensk-norska beskickningar och konsulat. Å de till försäljning afsedda exemplaren, nämligen 2,300 exemplar af den svenska och 100 exemplar af hvardera af den franska och den engelska upplagan, hade anbud afgifvits från en förlagsfirma i Stockholm, därvid erbjudits för den svenska upplagan 55 procent af hvarje exemplars boklädspris, 4 kronor, och för de utländska exemplaren 33 procent af deras boklädspris. I öfverensstämmelse med hvad af ämbetsverken sålunda anförts hade af dem upprättats följande kostnadsförslag:

författarehonorar för den svenska upplagan, 35 ark à 125 kronor	kronor 4,375:—	
5 ark af redaktören à 65 kronor	» 325:—	kronor 4,700:—
öfversättningsarfvode:		
franska och engelska upplagorna tillsammans 70 ark à 65 kronor..		» 4,550:—
redaktionskostnad:		
ersättning för mistade tjänstgöringspenningar och del af lönen under		
		Transport kronor 9,250:—

	Transport kronor	9,250: —	
sanmanlagdt något mer än ett års tjänstledighet för redaktören.....	kronor	2,500: —	
arfvode till redaktören, 24 månader å 100 kronor	»	2,400: —	
biträde för korrekturläsning och sifferberäkningar m. m.	»	1,037: 50	» 5,937: 50
sättning, tryckning, papper och häftning			» 16,572: 50
kartor och diagram			» 3,500: —
	summa kronor	35,260: —	
hvarifrån borde afdragas inkomsten för försålda exemplar af handboken	»	5,260: —	
då totalkostnaden blefve	kronor	30,000: —	

Vid beräkningen af redaktionskostnaderna hade ämbetsverken utgått från den förutsättningen, att till redaktör komme att förordnas en ordinarie tjänsteman inom det verk, som finge arbetets öfvervakande sig anförtrodt, och att denne härför erhöles tjänstledighet under de tider, då sådant för arbetets skyndsamma bedrivande blefve erforderligt.

I enlighet med hvad kommerskollegium och statistiska centralbyrån i berörda underdåniga utlåtande hemställt, förordnade Kungl. Maj:t genom nådigt bref till bemälda ämbetsverk den 17 juni 1898, att den af Riksdagen i dess förenämnda skrifvelse omförmälda statistiska handbok rörande Sverige, dess näringar och samhällsförhållanden skulle under ledning af statistiska centralbyrån utarbetas och offentliggöras på svenska, franska och engelska språken, och att åtminstone den franska och den engelska upplagan af handboken skulle vara färdiga vid öppnandet af världsutställningen i Paris år 1900. Därjämte bemyndigades statistiska centralbyrån att dels utse en redaktör, som skulle på eget ansvar ombesörja arbetets utförande, dels ock fastställa plan för arbetet, upplagornas storlek, arfvoden för redaktör och biträdande författare samt öfversättare äfvensom träffa aftal om arbetets tryckning och försäljning i bokhandeln; och skulle de för ifrågavarande ändamål anslagna medel ställas till ämbetsverkets disposition. I sammanhang härmed medgaf Kungl. Maj:t enligt nådigt bref nyssnämnda dag till statistiska centralbyrån, att, därest till redaktör för ifrågavarande arbetes utförande komme att utses någon af ämbetsverkets ordinarie tjänstemän, chefen för samma ämbetsverk skulle äga meddela denne tjänstledighet under de tider, sådant för arbetets skyndsamma bedrivande kunde finnas erforderligt, samt förordna vikarier för upprätthållande under tiden af den eller de härigenom lediga tjänstebefattningar i ämbetsverket.

I underdånig skrifvelse den 22 november 1900 anmälde statistiska centralbyrån, att bankdirektören Knut Wallenberg till centralbyrån öfverlämnat ett belopp af 10,000 kronor för arbetets förseende med intresseväckande illustrationer, äfvensom att fyra personer i Göteborg, nämligen bokhandlaren M. Kindal, godsägaren Robert Dickson samt grosshandlarna Erik Wijk och August Röhss, en hvar till centralbyrån öfverlämnat 1,000 kronor, eller tillsammans 4,000 kronor, såsom bidrag till en värdig och instruktiv utstyrsel af den svenska upplagan af den statistiska handboken. Jämlikt bemyndigande i förenämnda nådiga bref den 17 juni 1898 hade statistiska centralbyrån med aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner upprättat kontrakt angående tryckning och försäljning af handboken. Enligt detta kontrakt hade bolaget till försäljning öfvertagit 2,300 exemplar af den svenska upplagan samt 100 exemplar af den franska och 100 exemplar af den engelska upplagan, äfvensom förbundet sig att för dessa exemplar erlægga en lösesumma af 55 procent å blifvande boklåspris; och då detta pris höjts till 10 kronor för exemplar, kunde försäljningen beräknas inbringa statsverket 5 kronor 50 öre för exemplar, eller sammanlagdt 13,750 kronor, under det att denna inkomstpost i det ursprungliga kostnadsförslaget icke kunnat sättas högre än till 5,260 kronor. Beträffande arbetets fortskridande meddelade statistiska centralbyrån, att af de tre upplagor, hvori arbetet skulle utgifvas, dittills endast den franska hunnit färdigtryckas. Denna upplaga, som erhållit titeln »La Suède, son peuple et son industrie», omfattade 3,000 exemplar, hvar och ett innehållande $49\frac{1}{8}$ ark text, $3\frac{1}{4}$ ark kartor och diagram samt $10\frac{3}{8}$ ark illustrationer eller tillsammans $62\frac{3}{4}$ ark, således en volym om 1,004 sidor i stort oktavformat. De båda andra upplagorna voro afsedda att tryckas, den engelska i likaledes 3,000 exemplar och den svenska i 2,500, hvarje exemplar af lika stort omfång som den franska upplagan. Af de för handbokens utgifvande anslagna medel hade, enligt hvad statistiska centralbyrån vidare meddelade, i redaktionskostnader, författarearfvoden, öfversättningsarfvoden, räknebiträden, korrekturläsning m. m. för den franska upplagan och äfven delvis för de båda andra upplagorna ditintills utbetalts 17,773 kronor 76 öre, hvarjämte för den franska upplagens tryckning med papper, häftning jämte kartor och diagram samt illustrationer då föreläge en obetald räkning, slutande, efter afdrag af 550 kronor för försålda 100 exemplar, å ett belopp af 22,787 kronor 27 öre. Om till gäldande af denna kostnad användes behållningen å statsanslaget, 12,226 kronor 24 öre, äfvensom hela det af bankdirektören Wallenberg skänkta beloppet, 10,000 kronor, föreläge likväl en brist å 561 kronor 3 öre; och enär för hela arbetets fullbordande, oberäknadt blifvande

tryckningskostnader, så vidt då vore möjligt att beräkna, återstode att betala i författare- och öfversättarearfvoden 5,000 kronor och för redaktion, korrekturläsning m. m. 1,500 kronor, tillsammans 6,500 kronor, utgjorde hela det då beräknade behovet af medel 7,061 kronor 3 öre, eller i afrundadt tal 7,000 kronor.

Enligt hvad statistiska centralbyrån vidare anförde, kunde tryckningskostnaderna för den engelska och den svenska upplagan antagas komma att uppgå, för den engelska upplagan till omkring 15,500 kronor och för den svenska till omkring 13,300 kronor. För gäldande af det sistnämnda beloppet förefunnes dels förberörda gåfvomedel, 4,000 kronor, och dels försäljningsbeloppet för 2,300 exemplar af handboken, 12,650 kronor, eller tillhopa 16,650 kronor. Sedan af detta belopp gäldats de för tryckningskostnaderna beräknade 13,300 kronor, skulle alltså den svenska upplagan gifva en vinst å 3,350 kronor. Nämnda vinst jämte inflytande försäljningsmedel för 100 exemplar af den engelska upplagan, 550 kronor, gäfvade en tillgång af 3,900 kronor, som kunde användas vid betalandet af tryckningskostnaderna för denna upplaga, 15,500 kronor; och komme alltså att för samtliga återstående tryckningskostnader erfordras ett anslag af omkring 11,600 kronor.

Statistiska centralbyrån anhöll tillika, att Kungl. Maj:t måtte för handbokens utgifvande anvisa ett belopp af 7,000 kronor samt att centralbyrån måtte framdeles få göra underdånig framställning angående ytterligare erforderliga medel för arbetets fullbordande. Genom nådigt bref den 19 december 1900 anbefalldes Kungl. Maj:t statskontoret att förskottsvis af tillgängliga medel till statistiska centralbyrån för ifrågavarande ändamål utbetala berörda belopp, 7,000 kronor, samt att därefter hos Kungl. Maj:t göra anmälan om förskottets ersättande.

Sedermera har af handboken jämväl den svenska upplagan utgifvits i 2,500 exemplar. Af denna upplaga har statistiska centralbyrån, jämlikt föreskrift i nådigt bref den 1 mars 1901, från försäljning undantagit, förutom 200 exemplar, afsedda att gratis utdelas, ytterligare 400 exemplar och däraf tillställt en hvar af Riksdagens ledamöter ett exemplar.

I underdånig skrifvelse den 6 december 1902 har statistiska centralbyrån anmält, att förste aktuarien hos ämbetsverket, G. Sundbärg, hvilken af statistiska centralbyrån jämlikt nådigt bemyndigande utsetts till redaktör för ifrågavarande arbete, för att möjliggöra ett skyndsammare bedrivande af arbetet med den ännu återstående engelska upplagan af handboken, anhållit om två månaders tjänstledighet; och har statistiska centralbyrån, med förmälan att Sundbärg för fullgörande af det honom lämnade uppdrag åtnjutit tjänstledighet under sammanlagdt 18 ³/₄ må-

nader, hemställt, att, enär den tid af tjänstledighet, som i kommerskollegii och statistiska centralbyråns ofvanberörda underdåniga utlåtande af den 1 juni 1898 syntes vara beräknad såsom erforderlig för utförandet af det då till 35 eller 40 ark beräknade arbetet, visat sig icke vara tillräcklig för arbetet i dess nuvarande omfattning, Kungl. Maj:t måtte medgifva, att föreskrifterna i förutnämnda nådiga brevet den 17 juni 1898 angående tjänstledighets beviljande samt vikariers förordnande finge gälla i afseende på tjänstledighet för Sundbärg under ytterligare två månader, afvensom att ersättning för mistade tjänstgöringspenningar under denna ledighet finge, såsom förut ägt rum, beredas Sundbärg af medel för handbokens utgifvande. I sammanhang med denna framställning, hvilken ännu är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende, har statistiska centralbyrån meddelat, att, enligt uppgift af Sundbärg, af arbetet med den engelska upplagan af handboken återstode den detaljerade korrekturgranskningen å vid pass 44 tryckark, som redan vore uppsatta, samt korrekturläsning och granskning å ungefär 5 ark, ännu ej uppsatta.

Enligt uppgifter, meddelade i en af chefen för statistiska centralbyrån afgifven promemoria, kunna de kostnader, som dels redan blifvit nedlagda på handboken, dels ytterligare äro att beräkna för arbetets fullbordande, antagas uppgå till följande belopp:

	Redan nedlagda kostnader.		Ytterligare kostnader.		Summa.	
arfvode till redaktören.....	2,990	32	—	—	2,990	32
ersättning till redaktören för mistade tjänstgöringspenningar och del af lönen under tjänstledighet	2,760	—	250	—	3,010	—
författarehonorar	4,771	—	500	—	5,271	—
öfversättningsarbete och granskning däraf	8,080	57	1,500	—	9,580	57
anskaffande af kartor, illustrationer och diagram	952	65	—	—	952	65
korrekturläsning, räknebiträde och redaktionsbiträde.....	4,720	55	700	—	5,420	55
trycknings- och häftningskostnader	37,146	23	16,900	—	54,046	23
diverse utgifter, skrifmaterialier m. m.	306	57	20	—	326	57
summa	61,727	89	19,870	—	81,597	89

Såsom tillgångar till bestridande af berörda kostnadsbelopp, i rundt tal 81,600 kronor, hvaraf, efter ungefärlig beräkning, ansetts belöpa på den franska upplagan 28,000 kronor, på den svenska 22,600 kronor och på den engelska 31,000 kronor, hafva upptagits:

statsanslaget	kronor 30,000: —
donerade enskilda medel	» 14,000: —
ränta å donerade medel	» 242: 53
löseskillingen för af firman P. A. Norstedt & Söner inlösta exemplar af franska och svenska upplagorna	» 11,000: —
den löseskillning, samma firma hade att erlägga för 100 exemplar af engelska upplagan	» 550: —
	<hr/>
	summa kronor 55,792: 53

Enligt dessa beräkningar är således att emotse en brist af 25,805 kronor 36 öre.

Såsom förut erinrats, beräknades i statistiska centralbyråns underdåniga skrifvelse den 22 november 1900 bristen till sammanlagdt omkring 18,600 kronor. Anledningarna till att arbetets fullbordande komme att ställa sig betydligt dyrare, än hvad ursprungligen beräknats, hade handbokens redaktör i afgifven förklaring då ansett hufvudsakligen bero därpå, att af de artiklar, som för handboken utarbetats, de flesta varit långt utförligare, än redaktören begärt, hvarför ett stort antal af dem måst genom hans försorg omarbetas och förkortas; att, detta oaktadt, textens arktal i den då färdiga franska upplagan stigit, från beräknade 35 ark, till 49^{1/8}; att, därest förkortningar genomförts så strängt, att det ursprungligen afsedda omfånget icke öfverskridits, ifrågavarande artiklar skulle hafva väsentligen förlorat i värde, vid hvilket förhållande hänsyn ansetts böra i främsta rummet tagas till arbetets förelagda uppgift; att kostnaderna för anskaffande af kartor och diagram blott ofullständigt kunnat på förhand beräknas och, genom påskyndande af den franska upplagens tryckning, jämväl stegrats; att kostnaden för biträde vid korrekturläsning och sifferberäkningar, efter öfriga utgiftsposters beräkning, icke kunnat i kostnadsförslaget uppföras med högre belopp än något mer än 1,000 kronor, hvilket belopp måste anses otillräckligt, samt att omkostnaderna afsevärdt ökats genom yppade svårigheter vid öfversättningen till främmande språk, i det att arbetet med den franska upplagan, för att denna skulle blifva färdig till bestämd tid, måst fördelas på en mängd öfversättare, af hvilka åtskilliga efter verkställdt profarbete, som måst

ersättas, visat sig för uppdraget olämpliga, hvartill komme, att, till följd af de särskilda svårigheter, som vore förenade med öfversättandet af fackartiklar inom de mest skilda områden, månet öfversättningsarbete måst underkastas en eftergranskning af specialister, hvilken granskning kräft ganska betydliga kostnader.

Att emellertid under utgifningsarbetets fortsättande bristen ökats från 18,600 kronor till ofvannämnda belopp, 25,805 kronor 36 öre, eller med, i jämnadt tal, 7,200 kronor, beror, enligt hvad chefen för statistiska centralbyrån erinrar, till en början därpå, att af de till försäljning afsedda 2,300 exemplaren af den svenska upplagan 400 exemplar på sätt förut blifvit nämndt från försäljningen undantagits för att utdelas till Riksdagens ledamöter, hvarigenom i den beräknade inkomstsumman en minskning uppstått af 2,200 kronor. Beträffande därefter den ytterligare ökningen i bristen, 5,000 kronor, har handbokens redaktör anført, »att den svenska upplagan, som vid aflåtandet af skrifvelsen den 22 november 1900 icke var i sin helhet uppsatt, blifvit, genom nödvändigheten att iakttaga under arbetets gång inträffade förändringar samt afhjälpa uppdagade luckor i framställningen, i någon mån ökad till omfånget; att denna ökning blifvit ännu mera tvingande i fråga om den engelska upplagan, som varit ytterligare tvenne år under arbete, hvarförutom erfarenheten visat, att svensk text, öfversatt till främmande språk, kräfver ökad utrymme (delvis äfven genom det ofta förekommande fallet, att ord och uttryck anföras på bägge språken); att kostnaden för den engelska öfversättningen blifvit betydligt ökad därigenom, att under de trenne år, densamma pågått, åtskilliga artiklar blifvit till texten omarbetade eller till och med, på grund af ändrad lagstiftning och dylikt, måst helt och hållet utbytas mot nya (exempelvis artikeln om landtförsvaret, på grund af 1901 års härordning); samt att å engelska öfversättningen nedlagts ett omfattande, men naturligtvis tämligen kostsamt granskningsarbete, fördeladt på särskilda sakkunnige, en granskning, som tiden denna gång medgifvit, hvilket däremot blott i mindre grad var fallet i fråga om franska upplagan, som måste utgifvas till Parisutställningens början.»

Beträffande den minskning i utgifter, som skulle kunna vinnas genom att inställa utgifvandet af den engelska upplagan af handboken, har chefen för statistiska centralbyrån meddelat, att af det belopp, 19,870 kronor, som enligt förenämnda uppgift beräknats för den engelska upplagens afslutande, 8,870 kronor i alla händelser måste utbetalas för redan verkställt arbete, och att således utgifterna för handboken under nyssnämnda förutsättning skulle kunna nedbringas med 11,000 kronor.

Samtidigt med denna besparing skulle emellertid uppstå en minskning i inkomsterna till belopp af 550 kronor, motsvarande ersättning för de 100 exemplar af nu ifrågavarande upplaga, som firman P. A. Norstedt & Söner kontraktsevenligt skulle äga att lösa med 5 kronor 50 öre för hvarje exemplar. Därjämte har erinrats, att det med nämnda firma upprättade kontrakt angående tryckning och försäljning af ifrågavarande handbok omfattade äfven en engelsk upplaga däraf, samt att firman enligt samma kontrakt ägde att utan någon som helst ersättningsskyldighet på egen risk för försäljning trycka så många exemplar, firman funne för godt utför det antal exemplar af de olika upplagorna, som i kontraktet vore fastställt.

Att på förhand exakt angifva kostnaderna för ett så omfattande arbete som det nu ifrågavarande läser väl knappast vara möjligt. Tvärtom torde det väl få anses ligga i sakens natur, att dessa kostnader väsentligen påverkas af omständigheter och förhållanden, som först under arbetets fortgång göra sig gällande. På ett arbete sådant som det nu ifrågavarande, hvilket är afsedt att utbreda kännedom om vårt land och våra förhållanden såväl i Sverige som i utlandet, måste naturligtvis uppställas ganska stora fordringar. Under arbetets fortgång har det också gällt att, så vidt möjligt, icke eftergifva något af dessa fordringar, men enligt hvad af förestående framgår, har detta icke kunnat ske utan att de från början beräknade utgifterna måst väsentligen överskridas.

Enligt ställningen sådan den nu föreligger erfordras för bestridande af kostnaderna för ifrågavarande arbete ett ytterligare statsbidrag af, i rundt tal, 26,000 kronor, häri inberäknadt det belopp af 7,000 kronor, som af statskontoret förskottsvis utanordnats. I någon mån skulle visserligen beloppet af detta bidrag kunna nedbringas genom att inställa utgifvandet af den engelska upplagan af arbetet. Härvid bör dock erinras, att utgifvandet äfven af denna upplaga ingick i den ursprungliga planen för arbetet, att en på engelska språket affattad upplaga utan tvifvel skulle verksamt bidraga till spridandet i vidsträckta delar af utlandet af kännedomen om vårt land och våra förhållanden och därigenom också främja det med arbetet från början afsedda syftemålet, att från utlandet inkommit flera framställningar om erhållande af exemplar af den engelska upplagan, samt att på utgifvandet af berörda upplaga redan nedlagts ett betydande arbete, som icke bör lämnas obegagnadt.»

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt ansåge departementschefen det vara i hög grad önskvärdt, att äfven den engelska upplagan af arbetet

bringades till fullbordan, och har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta ifrågavarande proposition.

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling detta ärende remitterats, får hemställa,

att Riksdagen må till bestridande af återstående kostnaden för utgifvande af en på svenska, engelska och franska språken affattad handbok öfver Sverige, dess näringar och samhällsförhållanden, på extra stat för år 1904 under sjunde hufvudtiteln anvisa ett belopp af 26,000 kronor.

Stockholm den 28 april 1903.

På statsutskottets vägnar:

P. PEHRSON.
